

Antonio Negri

Κοινωνικοί Αγώνες σ' Ένα Συστημικό Περιβάλλον

ERIC DROOKER

Το κείμενο του Α. Νέγκρι μετέφρασε από το ιταλικό πρωτότυπο ο Παναγιώτης Καλαμαράς. Κυκλοφόρησε στη σειρά «Το Μοναστήρι του Θελήματος» ως ένθετο στο 14ο τεύχος του περιοδικού Αυτονομεία. Η χρήση είναι ελεύθερη για τους σκοπούς του κοινωνικού ανταγωνιστικού κινήματος, με τη θερμή παράκληση να αναφέρονται οι πηγές.

ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΜΙΣΑ της δεκαετίας του '80 που ένα νέο κίνημα των κοινωνικών αγώνων — νέο γιατί τα χαρακτηριστικά αυτών των αγώνων είναι νέα, *κίνημα* γιατί αυτοί οι αγώνες έχουν αρχίσει να διαγράφουν έναν πολυετή κύκλο εμπειριών ρήξης με την κοινωνική τάξη του ώριμου καπιταλισμού— έχει εμφανιστεί. Τα νέα χαρακτηριστικά συνίστανται στη ριζοσπαστική, δημοκρατική μορφή οργάνωσης των αγώνων, στην αλλαγή της σχέσης με το συνδικάτο (που γίνεται ολοένα και περισσότερο απλός μάντις μεταβίβασης της θέλησης της βάσης), στην κοινωνική διάσταση των στόχων, στην αναζήτηση της κοινωνικής υποστήριξης των αγώνων από την πλευρά των παλιών συνισταμένων (κυρίως των εργατών, αλλά τώρα πια και των αγροτών) της ταξικής πάλης, στην ανάδυση του γυναικείου, του τριτογενούς και του διανοητικού παράγοντα (κυρίως της εκπαιδευόμενης εργατικής δύναμης) στο εσωτερικό αυτής της διαδικασίας. Ότι μπορούμε να μιλάμε για έναν νέο κύκλο αγώνων μπορεί επίσης να αποδειχθεί από το γεγονός πως αυτοί οι αγώνες διαφοροποιούνται ευρέως από εκείνους της δεκαετίας του '70 (εκτός από αυτά που μπορούν να θεωρηθούν σαν προάγγελοι και συνέβησαν στην Ιταλία και τη Γερμανία), ανατρέπουν τον αμυντικό χαρακτήρα τους απέναντι στην αναδιάρθρωση, την οποία αντιθέτως προσλαμβάνουν ως αγωνιστικό περιβάλλον, διευρύνουν μαζικά αιτήματα και συμπεριφορές που συνδέονται με τις νέες αντιφάσεις της αναδιάρθρωσης και ξεκινούν να συνθέσουν μια σειρά εμπειριών, στιγμών ρήξης και/ή διαπραγματεύσεων καθ' ολοκληρίαν αυθεντικών.

Ακόμη κι αυτή τη στιγμή, στην Ευρώπη και κυρίως στη Γαλλία, βρισκόμαστε μπροστά σε μεγάλα αγωνιστικά κινήματα. Στη Γαλλία οι αγρότες και οι εργάτες της Ρενώ, το «αιώνιο κίνημα» των νοσοκόμων, οι ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας, οι οδηγοί φορτηγών, οι παρέχοντες ιατρικές υπηρεσίες κλπ., έχουν επιτεθεί εις βάθος τα τελευταία χρόνια στην κοινωνική ειρήνη. Με ποιο τρόπο και με ποια μέτρα και σταθμά είναι δυνατόν να σκεφτούμε αυτούς τους αγώνες σαν τη βάση μιας επανεμφάνισης των πολιτικών χώρων και σαν την αφετηρία για την επίτευξη στόχων προς έναν κομμουνιστικό μετασχηματισμό; Μπορεί ο νέος κοινωνικός κύκλος των αγώνων να διαμορφώσει έναν νέο πολιτικό κύκλο επίθεσης στην καπιταλιστική εξουσία;

Αφήνουμε στους απολογητές του «καπιταλισμού σαν ανυπέρ-

βλητου ορίζοντα» την ειρωνεία γι' αυτή μας τη διερώτηση. Σε ότι μας αφορά, γνωρίζουμε ότι η καπιταλιστική στρατηγική και εκείνη του Κράτους, αναλύουν τόσο σοβαρά όσο κι εμείς τα σημερινά κινήματα. Στην πραγματικότητα, τα αφεντικά και οι υπηρέτες της κοινωνικής ειρήνης, δουλεύουν επιμελώς προκειμένου να θέσουν τους αγώνες υπό τη σκέπη των δομών της εξουσίας, να διασπάσουν ακριβώς τις κυκλικές και συσσωρευτικές τάσεις που παρουσιάζει το κίνημα, να διαμορφώσουν μια *νέα μορφή κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου* αντίστοιχη με τα νέα χαρακτηριστικά των αγώνων. Σε τι συνίσταται η νέα μορφή του ελέγχου;

Ο νέος έλεγχος παρουσιάζεται με τρεις μορφές. Η πρώτη είναι εκείνη του αποτρεπτικού μικρο-ελέγχου και έχει ακόμη σαν βασικούς πρωταγωνιστές τους συνδικαλιστές και τους ερευνητές των κοινωνικών υποθέσεων. Η διαφορά μεταξύ του παλιού αφεντικού της φάμπρικας σε σχέση μ' αυτό το νέο κοινωνικό «*contre-maitre*» είναι ωστόσο σημαντική, αφού ο πρώτος προσπάθησε να ελέγξει τον προλετάριο στο κοινωνικό του περιβάλλον, ενώ ο δεύτερος παρεμβαίνει άμεσα στο κοινωνικό περιβάλλον, προσπαθώντας να ακυρώσει κάθε δυνατότητα επικοινωνίας, ανασύνθεσης, γενίκευσης των αγώνων. Το σωματείο είναι αντίθετο στο κίνημα. Η εγκάρσια σωματειακή ενότητα έχει λειτουργήσει σαν στοιχείο καταπίεσης και πνιξίματος των πρωτοβουλιών της βάσης. Αυτό που συνέβη στους αγώνες των νοσοκομειακών, σ' αυτό το «αιώνιο κίνημα» που εμφανίζεται και εξαφανίζεται για να επανεμφανιστεί εμπλουτισμένο με στόχους ολοένα και περισσότερο υψηλούς, είναι χαρακτηριστικό: υπήρξε προσπάθεια να διαλυθεί και να απονευρωθεί μέσω της διχαστικής κοινωνικότητας του ιατρικού συνδικαλισμού, ενώ αντιθέτως το κίνημα των νοσοκομειακών ζει και ανανεώνεται μέσα από τη σχέση του μ' ολόκληρη την κοινωνία, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της κρίσης του Κράτους Πρόνοιας, στη διάθεσή του να αντιπροσωπεύσει το σύνολο των προβλημάτων της ζωής (της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης) εναντίον των καπιταλιστικών αξιών και της καπιταλιστικής διεύθυνσης της ζωής.

Η δεύτερη μορφή του νέου ελέγχου συνίσταται στον επαναχαρακτηρισμό του πλαισίου αναφοράς του. Τα κινήματα είναι εμβαπτισμένα σ' ένα συστημικό σύνολο: δηλαδή κάθε τροποποίηση της κρατικής, κανονιστικής, μισθολογικής τάξης μιας κατηγορίας, αγγίζει και όλες τις υπόλοιπες. Έτσι στα μοριακά κινήματα

των κοινωνικών αγώνων αντιπαρά τίθεται μια ρευστή και δυναμική συνολικότητα που καθορίζει μια μη μοριακή αντίθεση. Ο νεοφιλελευθερισμός έχει επαινέσει το πολυσύνθετο των κοινωνικών συντελεστών, έχει αναγάγει το κοινωνικό σύνολο σε μια πλειοψηφία: και ιδού που το Κράτος, μ' όλη του τη διάθεση κυριαρχίας και την προκατάληψη για τη γενική ισορροπία, παρεμβαίνει σε κάθε μικρό αγώνα, σε κάθε τμήμα του κινήματος. Ω, τι ωραίος που είναι αυτός ο νεοφιλελευθερισμός που μας κάνει να βλέπουμε τον Υπουργό σαν αντίδικο κάθε αγωνιζόμενης μοναδικότητας!

Η τρίτη μορφή του ελέγχου συνίσταται στην υπεροχή (και στη συνεπαγόμενη σκληρυνση) των κανόνων διαπραγμάτευσης. Από την κοινωνία και τις σχέσεις μεταξύ ενώσεων των εργαζομένων και ενώσεων των εργοδοτών, στο Κράτος και τον έλεγχο του Υπουργού Οικονομικών σ' όλα όσα κινούνται μέχρι, τελικά, στις νέες ευρωπαϊκές ρυθμίσεις, γνήσια χρηματιστικές και νομισματικές: ένας πολλαπλός εκθιασμός, επαναλαμβανόμενος με λόγια ολοένα και περισσότερο αυστηρά και σε χώρους ολοένα και περισσότερο περιορισμένους.

Η συνείδηση και η εμπειρία αυτού του νέου πλαισίου ελέγχου, με την ποικιλομορφία του, διαπερνά τώρα πια τους αγώνες και οι πρωταγωνιστές τους έχουν επωμισθεί το βάρος του. Πώς μπορούν να *διαρραγούν* οι νέες μορφές του συστημικού ελέγχου των αγώνων; Το ερώτημα αφορά την πράξη. Το ερώτημα είναι καινούργιο. Είναι πράγματι καθ' ολοκληρίαν προφανές ότι το αίτημα γενίκευσης των αγώνων δεν μπορεί να περάσει μέσα από τις μορφές που διδάσκει η εργατική παράδοση: η ανά κλάδους η ανά σωματεία επέκταση και —κατά δεύτερο λόγο— η γενική απεργία. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση, στο σημερινό επίπεδο ανάπτυξης των νέων κινημάτων, αυτά τα πεδία γενίκευσης είναι ανώριμα από υποκειμενική άποψη και ακατάλληλα από αντικειμενική άποψη ως προς τη σύσταση χώρων στους οποίους η αντεξουσία των εργαζομένων μπορεί να οργανωθεί δημοκρατικά και αυτόνομα. Αυτοί οι χώροι βρίσκονται στο έλεος των επίσημων αντιπροσωπεύσεων, συνδικαλιστικών και σωματειακών που —στην κρίση της πολιτικής και συνδικαλιστικής αντιπροσώπευσης η οποία χαρακτηρίζει την εποχή μας— αποξενώνουν κτηνωδώς, ή καλύτερα ακυρώνουν κάθε ψευδαισθηση δημοκρατικής αντιπροσώπευσης και συμβασιακής αποτελεσματι-

κότητας. Αυτοί οι χώροι έχουν οργανωθεί στη συστημική τάξη μέσα από την καταστολή των αγώνων. Η γενική και σωματειακή απεργία είναι τυπικά εργαλεία της «υπαγωγής της πολυπλοκότητας», μιας διαδικασίας εννοούμενης σαν την τεχνική ειρήνευσης και συντηρητικής ανασύστασης της κοινωνικής ισορροπίας (ήτοι των συνθηκών της καπιταλιστικής ανάπτυξης).

Πώς μπορούμε να δούμε τώρα, κατά τρόπο αποτελεσματικό και πολιτικά αποδεκτό, *την ανασύνθεση ενός γενικού ορίζοντα του κινήματος*; Με κόπο, αλλά όχι λιγότερο ξεκάθαρα, στην εξέλιξη των τελευταίων αγώνων έχουν αρχίσει να εκφράζονται οι συνθήκες μιας στρατηγικής απάντησης στο ερώτημα. Πριν απ' όλα αυτή η απάντηση αρχίζει να διαφαίνεται στις συμπεριφορές του αγώνα. Δύο χαρακτηριστικά πρέπει να επισημανθούν: σ' ένα άμεσο επίπεδο, οι αγώνες προσπαθούν πάντοτε να αποσαφηνίσουν τα *συνδετικά* στοιχεία της κοινωνικής εργασίας, να φέρουν στο φως τις *συνεργατικές* κοινωνικές όψεις κάθε διεκδίκησης. Είτε στην περίπτωση των νοσοκομειακών, όπου η ωρίμανση αυτών των συμπεριφορών έχει φτάσει σε υψηλά επίπεδα, είτε στην περίπτωση των αγροτών που έχουν αρχίσει να θέτουν γενικότερα οικολογικά προβλήματα, είτε στην περίπτωση των εργατών της αυτοκινητοβιομηχανίας, των μεταφορών, των ελεγκτών 'εναέριας κυκλοφορίας, όπου η σχέση με τον αυξανόμενο αυτοματισμό αναδεικνύεται σε γενικότερο κοινωνικό πρόβλημα: καλώς, σε καθεμιά και σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις, ένα σχέδιο νέας κοινωνικής συνεργασίας διαπερνά τους αγώνες. Δεν είναι ένας αγώνας χωρίς ουτοπία: σ' όλους τους νέους αγώνες, μετά την πτώση του σοσιαλιστικού σχεδίου, επανεμφανίζεται μια νέα πολιτική, ρεαλιστική, εις βάθος, σχεδιασμένη πρόταση, μια πρόταση αναδιοργάνωσης της κοινωνικής συνολικότητας της εργασίας, ιδωμένη από τη βάση, από την ικανότητα των εργαζομένων να οικοδομήσουν μια δημοκρατική εναλλαγή. Η παραγωγική συνεργασία μπορεί να διευθυνθεί από τη βάση, η συνολικότητα των αλληλεπιδράσεων της μεταβιομηχανικής οικονομίας μπορεί να διαλυθεί κοινωνικά μέσα στη δραστηριότητα των κοινωνικών υποκειμένων. Εξ ου και το πέρασμα στο δεύτερο χαρακτηριστικό αυτών των αγώνων γίνεται άμεσα. Πρόκειται για μια δεύτερη απάντηση στον συστημισμό του κρατικού ελέγχου, βασισμένη στη συνείδηση ότι μόνο μια διαρκής ενεργοποίηση των κοινωνικών υποκειμένων μπορεί να επιτρέψει την επανίδρυση της δημοκρατίας.

Σήμερα όχι μόνο το «δημοκρατικό», αλλά και το «πολιτικό», οικοδομούνται στους και από τους κοινωνικούς αγώνες. Το πολιτικό σύστημα του ώριμου καπιταλισμού είναι νωθρό, η δυναμική του είναι παρασιτική, ο κανόνας του είναι οικονομικός. Ο ώριμος καπιταλισμός δεν γνωρίζει πλέον την πολιτική δημοκρατία, αγνοεί την έκφραση του γενικού συμφέροντος, ή καλύτερα το εντάσσει μέσα στο σχήμα της γραφειοκρατικής γενίκευσης, της αναγκαίας και απόλυτης συνολικότητας. Μέσα στη διασπορά τους, αντιθέτως, οι αγώνες παρουσιάζουν μια αναγέννηση του πολιτικού ως θεσμίζουσα εξουσία, ως σύνθεση της δραστηριότητας των υποκειμένων και των νέων κοινωνικών στόχων.

Η εξέταση των κοινωνικών αγώνων στο συστημικό περιβάλλον του ελέγχου σημαίνει λοιπόν την κατάκτηση της δυνατότητας να ζήσουμε καθ' ολοκληρίαν το παράδοξο, σύμφωνα με το οποίο ενώ το πολιτικό υποδηλώνεται στις δομές του Κράτους, του ελέγχου, της ειρήνευσης, εκεί είναι που δεν υπάρχει πλέον το πολιτικό και προπάντων δεν υπάρχει η δημοκρατία. Ενώ αντιθέτως εκεί που το μόνο που επισημαίνεται είναι μια σύγχυση και καταγγέλλεται η μη αναγώγιμη πολυπλοκότητα των κοινωνικών αγώνων, βρίσκονται τα σπέρματα μιας δημοκρατικής σύλληψης και μιας καινοτόμου δυναμικής. Οι σημερινοί αγώνες έχουν αρχίσει να υφαίνουν αυτόν τον νέο ιστό του πολιτικού και της δημοκρατίας: μόνο επιδιώκοντας, μελετώντας, πραγματώνοντας, μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα σχετικά με τα όργανα μιας νέας δημοκρατίας στο πλαίσιο της συνεργατικής οργάνωσης της εργασίας, που θα συμπεριλαμβάνει ολόκληρη την κοινωνία.

Αλλά για να γίνει αυτό ξεκάθαρο στους πάντες, χρειαζόμαστε –δεν διατυπώνουμε ελπίδες, αλλά εκφράζουμε κάτι που οσφραίνεται στον αέρα της εποχής– και άλλους κοινωνικούς κλάδους, προπάντων εκείνους που εκφράζουν μια μέγιστη κοινωνικοποίηση (όπως οι φοιτητές, όπως οι προλετάριοι της περιφέρειας, όπως άλλοι κλάδοι της γυναικείας εργατικής δύναμης) να μπουν στον αγώνα. Για να μαζικοποιηθεί το κίνημα, για να αποκτήσουν απολύτως πολιτικό χαρακτήρα, μέσα στη μαζικοποίηση, εκείνες οι εμπειρίες του σχεδίου και της δημοκρατικής ανοικοδόμησης που προτείνουν οι ξεχωριστοί και μειοψηφικοί αγώνες του σήμερα. ●

Το κείμενο του Αντόνιο Νέγκρι περιλαμβάνεται στη συλλογή κειμένων του Ο Χειμώνας Τελείωσε, εκδόσεις Castelvocchi, Ρώμη, 1996.

